

**T.C.
CUMHURBAŐKANLIĐI
DİYANET İŞLERİ BAŐKANLIĐI
Eğitim Hizmetleri Genel M¼d¼rl¼đ¼**

**İHTİYAÇ ODAKLI KUR'AN KURSLARI
CUMA DERSLERİ EK ÖĞRETİM PROGRAMI**

Ankara-2019

**Bu öğretim programının uygulanması,
15.01.2019 tarihli ve E.11475 sayılı Başkanlık onayı ile uygun görülmüştür.**

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	4
I. GENEL AMAÇLAR.....	5
II. UYGULAMA İLKE VE ESASLARI.....	5
III. KONU VE KAYNAKLAR TABLOSU	7
IV. ÖRNEK PROGRAM AKIŞI.....	12

GİRİŞ

Diyanet İşleri Başkanlığımız, yasaların kendisine yüklemiş olduğu sorumluluklar çerçevesinde yediden yetmişe toplumun tüm kesimlerine yaygın din eğitimi hizmeti sunmaya devam etmektedir. Bu hizmetlerin sunulduğu mekânların başında Kur'an kursları gelmektedir. Söz konusu kurslarda vatandaşlarımız başta yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'i öğrenme olmak üzere; itikat, ibadet, ahlak, siyer gibi alanlarda temel düzeyde dini bilgiler eğitimi olarak manevi hayatlarına yön vermektedirler. İhtiyaç odaklı Kur'an kursları, yaz Kur'an kursları, hafızlık kursları, 4-6 yaş kursları gibi farklı programlar kapsamında çok sayıda vatandaşımız Başkanlığımız tarafından verilmekte olan yaygın din eğitimi hizmetlerinden istifade etme imkânı bulmaktadır.

Mevzuatta öngörülen şartları taşıması durumunda ihtiyaç duyulan yerlerde Kur'an kursları açılabilir. Kur'an kurslarının açıldığı yerlerde sağih ve sağlam kaynaklara dayalı dini bilginin yaygınlaşması sağlanmakta, sosyal yardımlaşma duyguları geliştirilmekte, birlik ve beraberliğe katkıda bulunulmakta, muhatap kitlenin kalıcı sosyal ilişkiler geliştirmesine vesile olmanın yanında milli ve manevi duyguların canlı kalmasında önemli roller üstlenilmektedir.

Dini, sosyal ve kültürel hayatımızın şekillenmesinde bazı zaman dilimlerinin özel bir yeri bulunmaktadır. Manevi gün ve geceler, ramazan-şerif, bayramlar ve cuma günleri bu zaman dilimlerinin başında gelmektedir. Bireylerin dini duyguları canlılık kazanmakta, toplumdaki dayanışma ve paylaşma duyguları bu zaman dilimlerinde artmaktadır. Bu bağlamda cuma günlerinin muhatapların ilgi ve ihtiyaç duyacağı nitelikteki Kur'an kursu programlarıyla değerlendirilmesi alana yönelik ihtiyacın karşılanmasına katkı sağlayacaktır.

Yaygın din eğitimi hizmetlerinin çeşitlendirilmesi, bu hizmetlerden daha fazla vatandaşımızın etkin bir biçimde istifade edebilmeleri amacıyla hazırlanan "İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursları Cuma Dersleri Ek Öğretim Programı", gerek Kur'an kurslarındaki eğitim faaliyetlerine devam eden, gerekse kursumuzun bulunduğu mahallede olup da kurs faaliyetlerimize uzun süreli katılma imkânı bulamayan kardeşlerimize yönelik hazırlanmıştır. Muhataplarımızın ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alan bir yaklaşımla hazırlamaya çalıştığımız programla, dini bilgi ve kültürümüzden, İslam inancı ve ahlakından, Hz. Peygamberin (s.a.s) hayatından, İslam tarihinde iz bırakmış önder ve örnek şahsiyetlerden, aile, eğitim ve sosyal hayatla ilgili farklı konularda bilgilerin sunulması hedeflenmektedir.

I. GENEL AMAÇLAR

Programla;

1. İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak esasları konusunda öğrencilerde bilgi ve bilinç oluşturmak,
2. Birlik-beraberliğimizin ve sosyal dayanışmanın önemli unsurlarından biri olan cuma gününün, anlamına uygun bir şekilde değerlendirilmesine katkı sağlamak,
3. Manevi hayatımıza yön veren duygu ve değerlerimizi, sahih ve sağlam dini bilgilerle temellendirmek,
4. İslam medeniyetinin temel özellikleri hakkında öğrencilerde farkındalık oluşturmak,
5. Öğrencilerin nitelikli zaman geçirmelerine katkıda bulunmak,

amaçlanmaktadır.

II. UYGULAMA İLKE VE ESASLARI

1. Programın uygulanmasında, İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursları Öğretim Programları takvimi esas alınacaktır.
2. Program haftada 2 saat olmak üzere toplam 34 haftadır.
3. Program cuma günleri öğleden önce veya öğleden sonra uygulanacaktır.
4. Cuma derslerine kursumuzun bulunduğu mahallede olup da kurs faaliyetlerimize uzun süreli katılma imkânı bulamayan halkımız da davet edilecektir.
5. Konuların işlenişinde programın genel amaçları ve muhatapların seviyeleri dikkate alınacaktır.
6. Konuların anlatımında teşvik edici, kuşatıcı, birleştirici, umut verici, bilgi ve hikmete dayalı bir irşat dili ve üslûbu benimsenecektir.
7. Birlik beraberlik, birlikte yaşama ve kardeşlik hukuku daima vurgulanacak; ötekileştirici söylem, tutum ve davranışlardan uzak durulmasının önemine dikkat çekilecektir.
8. Programda yer verilen konular işlenirken, sade ve anlaşılır bir dil kullanılmasına özen gösterilecektir.
9. Öğrencilerin kazanmaları istenen temel bilgi ve becerilerin öğrencilerin gerçek yaşamdaki ihtiyaçlarıyla örtüşmesine dikkat edilecek, bu bağlamda konuların insan hayatına kattığı kazanımlara vurgu yapılacak, örneklerin günlük hayattan seçilmesine özen gösterilecektir.

10. Konuların Kur'an ve sünnet bütünlüğünde, sahih dini bilgiyi esas alan bir yaklaşımla ayet ve hadisler ışığında işlenmesine dikkat edilecektir.
11. Öğreticiler haftanın konusunu, program kapsamında tespit edilen *Kur'an Yolu, Hadislerle İslam, İslam İlmihali, Sorularla İslam, Kur'an'dan Öğütler, Örnek Vaazlar I-II* kaynaklarından yararlanarak derse mutlaka hazırlıklı gelecektir. Bu kapsamda haftanın hutbesi de incelenecektir.
12. Programda yer alan konulara ilişkin sıralama örnek niteliğinde olup gerektiğinde öğretmenler, muhatapların ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak konular arasında takdim-tehir yapabileceklerdir. Bu bağlamda ek konu başlıklarından da yararlanabileceklerdir. Ayrıca mübarek gecelerin olduğu haftalarda ise o gecenin önem ve fazileti işlenecektir.
13. Öğreticiler öğrencilerin bilgi düzeylerini, ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alarak programın genel amaçları doğrultusunda muhtevanın sınırlarını belirleyebilecek; neyi, ne kadar ve nasıl işleyeceklerine kendileri karar verebileceklerdir.
14. Eğitim sürecinin tüm unsurlarında, öğrencilerin insanı değerli kılan davranışlar konusunda farkındalık kazanmalarına katkı sağlayacak bir yaklaşım benimsenecektir.
15. Konunun anlaşılmasına katkı sağlayacak ayet, hadisler başta olmak üzere uygun nitelikteki kıssa, şiir ve mesellerden faydalanılacaktır.
16. Konuların anlaşılmasını kolaylaştıracak yazılı, görsel ve işitsel materyallerden yararlanılacaktır.
17. Programla ilgili, uygun araç ve yöntemler kullanılarak tanıtım çalışmaları yapılacaktır.
18. Programın icrasında, örnek program akışı esas alınacaktır.

III. KONU VE KAYNAKLAR TABLOSU

S. N.	KONULAR	KAYNAKLAR
1.	İstiâze ve Besmele	<ul style="list-style-type: none"> • Kur'an Yolu Tefsiri, I, 58-59. • Hadislerle İslam, I, 159; 173.
2.	İslam'ın İki Kaynağı: Kur'an ve Sünnet	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, I, 95. • Kur'an'dan Öğütler, II, s. 124 vd. • Kürsüden Öğütler 52 Konuda Vaaz Örnekleri, s. 81, 99.
3.	Hz. Peygamberin Eşleri (s.a.s.): Müminlerin Anneleri	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, VI, 351. • Sahabe Hatıraları, DİB Yayınları s.29-33; 39-41.
4.	Kur'an'ın Önsözü: Fâtiha Sûresi ve Tefsiri	<ul style="list-style-type: none"> • Kur'an Yolu ve Tefsiri, I, s. 60. • Fâtiha ve Hucurât Sûrelerinin Meal ve Tefsiri, DİB. Yayınları.
5.	İman Esasları ve Müminin Hayatındaki Önemi	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, I, 529, 539,551, 563, 587, 597. • Kürsüden Öğütler 52 Konuda Vaaz Örnekleri, s. 43.
6.	Bakara Sûresi, 1-5. Ayetler ve Tefsiri	<ul style="list-style-type: none"> • Kur'an Yolu ve Tefsiri, I, 68.
7.	Âyete'l-Kürsi Tefsiri	<ul style="list-style-type: none"> • Kur'an Yolu ve Tefsiri, I, 398. • Hadislerle İslam, I, 209, II, 165.
8.	Âmenerresûlu Tefsiri (Bakara Sûresi 285-286. Ayetler)	<ul style="list-style-type: none"> • Kur'an Yolu ve Tefsiri, I, 454.
9.	Huvellahullezi Tefsiri (Haşr Sûresi 22-24. Ayetleri)	<ul style="list-style-type: none"> • Kur'an Yolu ve Tefsiri, V, 303. • Hadislerle İslam, I, 217.
10.	Hucurât Sûresi Tefsiri-I	<ul style="list-style-type: none"> • Kur'an Yolu ve Tefsiri, V, 86. • Fâtiha ve Hucurat Surelerinin Meâl ve Tefsiri, DİB. Yayınları. • Kur'an-ı Kerim'i Anlamak, Mehmet Bahçekapılı-Mehmet Dağ, s. 243.
11.	Hucurât Sûresi Tefsiri-II	<ul style="list-style-type: none"> • Kur'an Yolu ve Tefsiri, V, 86. • Fâtiha ve Hucurât Surelerinin Meâl ve Tefsiri, DİB. Yayınları.

		<ul style="list-style-type: none"> • Kur'an-ı Kerim'i Anlamak, Mehmet Bahçekapılı-Mehmet Dağ, s. 243.
12.	İlk İnsan ve İlk Peygamber: Hz. Âdem (a.s)	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, VI, 25. • Mehmet Bahçekapılı-Mehmet Dağ, Kur'an-ı Kerim'i Anlamak, s. 203.
13.	Son Peygamber: Hz. Muhammed (s.a.s.)	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, VI, 215, 241, 251, 261, 445, 457, 477, 489, 501, 513, 525, 539, 559, 575. • Kürsüden Öğütler 52 Konuda Vaaz Örnekleri, s. 99.
14.	Hz. İbrahim (a.s) ve Tehvid Mücadelesi	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, VI, 37. • Mehmet Bahçekapılı-Mehmet Dağ, Kur'an-ı Kerim'i Anlamak, s. 214.
15.	Hz. Yusuf (a.s): Sevgi, Merhamet ve İffet Peygamberi	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, VI, 49. • Kur'an Yolu ve Tefsiri, III, 211. • Mehmet Bahçekapılı-Mehmet Dağ, Kur'an-ı Kerim'i Anlamak, s. 223.
16.	Hz. Lokman'ın (a.s) Öğütleri	<ul style="list-style-type: none"> • Kur'an Yolu ve Tefsiri, IV, 336.
17.	Namaz: Dinin Direği	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, II, 149. • Kürsüden Öğütler 52 Konuda Vaaz Örnekleri, s. 169. • Lütfi Şentürk, Örnek Vaazlar, I, 45.
18.	Hac ve Umre: Rabbin Evine Yolculuk	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, II, 343, 371. • Kürsüden Öğütler 52 Konuda Vaaz Örnekleri, s. 209. • Lütfi Şentürk, Örnek Vaazlar, I, 90.
19.	Zekât ve Sadaka: Yoksulun Hakkı	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, II, 451; 483. • Kürsüden Öğütler 52 Konuda Vaaz Örnekleri, s. 195. • Kur'an'dan Öğütler II, s. 315 vd. • Lütfi Şentürk, Örnek Vaazlar, I, 75.
20.	Oruç: Sabır Eğitimi	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, II, 399. • Kürsüden Öğütler 52 Konuda Vaaz Örnekleri, s. 181.

21.	Kurban: Allah'a Yakın Olma Vesilesi	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, II, 409. • Kürsüden Öğütler 52 Konuda Vaaz Örnekleri, s. 219.
22.	Aile: İnsanın Dünyadaki Cenneti	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, IV, 11, • Lütfi Şentürk, Örnek Vaazlar, I, 179. • Aile Olmak, DİB Yayınları.
23.	Çocuk ve Gençlerle İletişim	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, VI, 387. • Lütfi Şentürk, Örnek Vaazlar, II, 321. • Peygamberimiz ve Gençlik, s. 41, 129.
24.	Anne ve Baba: Cennetin İki Kapısı	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, IV, 177. • Kürsüden Öğütler 52 Konuda Vaaz Örnekleri, s. 371. • Lütfi Şentürk, Örnek Vaazlar, I, 166.
25.	Sıla-i Rahim: Akrabalık Hukuku	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, IV, 189. • Kürsüden Öğütler 52 Konuda Vaaz Örnekleri, s. 349.
26.	Yetim: Toplumun Uhdesindeki Ağır Emanet	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, IV, 287.
27.	Komşu Hakkı: Cebrail'in Vasiyeti	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, IV, 335. • Kürsüden Öğütler 52 Konuda Vaaz Örnekleri, s. 381. • İnsani Sorumluluk Komşuluk, DİB. Yayınları.
28.	Helâl ve Haram: Allah'ın Kulları İçin Koyduğu Sınır	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, V, 81. • Lütfü Doğan, İslam Ahlakı Esasları, s. 59. • Lütfi Şentürk, Örnek Vaazlar, II, 42-55.
29.	Hayâ: İslam Ahlakının Özü	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, III, 215. • Kürsüden Öğütler 52 Konuda Vaaz Örnekleri, s. 555.
30.	Giyim Âdâbı: Takva Elbisesini Giyebilmek	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, VII, 479.
31.	Sabır ve Şükür	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, III, 203. • Kur'an'dan Öğütler II, s. 305 vd. • Lütfi Şentürk, Örnek Vaazlar, I, 330. • Kürsüden Öğütler 52 Konuda Vaaz Örnekleri, s. 337.

32.	İslam Güzel Ahlaktır	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, II, 79. • Kürsüden Öğütler 52 Konuda Vaaz Örnekleri, s. 281. • Lütfi Şentürk, Örnek Vaazlar, II, 148.
33.	Allah'ı Tesbih ve Zikir	<ul style="list-style-type: none"> • Kur'an'dan Öğütler II, s. 427-428 vd.
34.	Takva: Allah'a Karşı Sorumluluk Bilinci	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, III, 111. • Kur'an'dan Öğütler II, s. 360 vd. • Kürsüden Öğütler 52 Konuda Vaaz Örnekleri, s. 293.
EK KONULAR		
S. N.	KONULAR	KAYNAKLAR
1.	Kıyamet Günü Allah'ın Arşının Gölgesinde Gölgeleyen Yedi Sınıf İnsan	<ul style="list-style-type: none"> • Lütfi Şentürk, Örnek Vaazlar, II, 126.
2.	Kur'an'da Hz. Meryem	<ul style="list-style-type: none"> • Kur'an Yolu ve Tefsiri, III, 596-599; V, 412-413. • Kadın ve Aile, DİB Yayınları, s. 93.
3.	Cömertlik ve Yardımseverlik	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, III, 245.
4.	Tevekkül: Allah'a Güvenmek	<ul style="list-style-type: none"> • Lütfi Şentürk, Örnek Vaazlar, I, 142. • Hadislerle İslam, III, 305.
5.	Sahabiler ve Hz. Peygamber: Sadakat ve İtaat	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, VI, 419, 433.
6.	Helal Kazanç: El Emeği, Göz Nuru, Alın Teri	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, V, 33. • Lütfi Şentürk, Örnek Vaazlar, II, 202.
7.	İlim Payelerin En Üstünüdür	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, I, 371. • Lütfi Şentürk, Örnek Vaazlar, I, 236.
8.	Manevi Hastalıklar	<ul style="list-style-type: none"> • Lütfi Şentürk, Örnek Vaazlar, II, 46, 69, 81. • Kürsüden Öğütler 52 Konuda Vaaz Örnekleri, s. 535.
9.	Mübarek Vakitler: Allah'ın Rızasını Kazanma Fırsatları	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, II, 265. • DİA, "Kandil" Maddesi, XXIV/301.

10.	Birlikte Yaşama Ahlakı ve Kardeşlik Hukuku	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, III, 349. • Hz. Peygamber ve Birlikte Yaşama Ahlakı, DİB. Yayınları. • Lütfi Şentürk, Örnek Vaazlar, I, 302.
11.	Batıl İnanışların Manevi Hayatımıza Olumsuz Etkileri	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, I, 675. • DİA, “Bidat” Maddesi, VI/129-131, “Hurâfe” Maddesi, XVIII/381.
12.	Abdest ve Gusül	<ul style="list-style-type: none"> • Hadislerle İslam, II, 113, 127. • İlmihal, I, 195, 204, DİB. Yayınları.
13.	Dua İbadetin Özüdür	<ul style="list-style-type: none"> • Kur’an’dan Öğütler II, 22 vd. • Lütfi Şentürk, Örnek Vaazlar, I, 316. • Kürsüden Öğütler 52 Konuda Vaaz Örnekleri, s. 249.
14.	Dosdoğru Olmak: İstikamet	<ul style="list-style-type: none"> • Kur’an’dan Öğütler II, 40 vd. • Lütfi Şentürk, Örnek Vaazlar, I, 258.
15.	İki Yüce Paye: Şehitlik ve Gazilik	<ul style="list-style-type: none"> • Lütfi Şentürk, Örnek Vaazlar, I, 248. • Kürsüden Öğütler 52 Konuda Vaaz Örnekleri, s. 467.
16.	Tövbe ve İstiğfar	<ul style="list-style-type: none"> • Lütfi Şentürk, Örnek Vaazlar, II, 216. • Kürsüden Öğütler 52 Konuda Vaaz Örnekleri, s. 603.
17.	Birlik ve Beraberlik	<ul style="list-style-type: none"> • Kürsüden Öğütler 52 Konuda Vaaz Örnekleri, s. 477.
18.	İslam Temizlik Dinidir	<ul style="list-style-type: none"> • Lütfi Şentürk, Örnek Vaazlar, II, 191.
19.	İsraf ve Cimrilik	<ul style="list-style-type: none"> • Lütfi Şentürk, Örnek Vaazlar, II, 92.
20.	Ölüme Hazırlıklı Olmak	<ul style="list-style-type: none"> • Kur’an’dan Öğütler II, 244 vd., s. 88 vd. • Lütfi Şentürk, Örnek Vaazlar, I, 127. • Kürsüden Öğütler 52 Konuda Vaaz Örnekleri, s. 629.

IV. ÖRNEK PROGRAM AKIŞI

PROGRAM AKIŞI		SÜRE	AÇIKLAMA
1.	Kur'an-ı Kerim Tilaveti	15 Dk.	Program Kur'an-ı Kerim tilavetiyle başlayacaktır. Yasin, Mülk, Fetih, Kehf, Nebe' Sûreleri olabileceği gibi bunların dışında belirlenecek herhangi bir sûre de olabilir. Kur'an tilavetinin 15 dakikayı geçmemesine özen gösterilir.
2.	Tövbe-İstiğfar Duası	5 Dk.	Kur'an tilavetinin ardından tövbe istiğfar duası okunur.
3.	Haftanın Konusu	60 Dk.	Muhatapların ihtiyaçlarına göre listeden belirlenen ve programda yer alan kaynaklar başta olmak üzere farklı kaynaklardan hazırlanan konunun sunumu yapılır.
4.	Değerlendirme ve Dua	10 Dk.	Konunun işlenmesinden sonra varsa sorular alınır. Program, kısa bir değerlendirme ve özet sonrasında yapılacak dua ile sonlandırılır.